POETICS AND ESTHETICS IN THE WORKS OF MIRCEA ELIADE

Nicoleta DUMITRACHE (HENȚ)
"Aurel Vlaicu" University of Arad

Abstract: This article is a brief presentation of the concept of poetics types in Mircea Eliade's work. It emphasises the importance of poetics and the way this concept influenced the author's way of thinking and writing. Eliade's literature was influenced by these three types of poetics, a fact that makes it difficult to understand and to analyse, this being the major reason why I tried to reveal the importance of this particular concept.

Keywords: poetics, esthetics, discipline, writing, consciousness.

Poetica explicită a lui Mircea Eliade

Poetica lui Mircea Eliade, exceptând poetica fantasticului, cuprinde încă trei coordonate: poetica explicită, poetica implicită și poetica metaliterară sau „alchimică". Acest trio poetic reprezintă opțiunea poetică a autorului. Poetica este un ansamblu de forme și de principii poetice caracteristice unei epoci sau unui curent literar, un fel de a scrie propriu unui poet/ scriitor. Poetica explicită se bazează pe cercetarea, identificarea și analiza scrierilor sale care vizează literatura, istoria religiilor, corespondența, memorialistica, într-un cuvânt, creația eliadescă. Poetica implicită e reprezentată prin creația literară sau artistică, iar poetica metaliterară este o categorie estetică în care unele aspecte din opera științifică se reflectă în cea literară.

În mod cert, atunci când abordăm opera literară a unui autor e necesar să cercetăm atât discursul, cât și metadiscursul. Dacă prin discurs înțelegem opera autorului, prin metadiscurs pătrundem într-un univers mai vast: corespondență, jurnal, evocări ale unor personalități care l-au cunoscut sau au scris despre opera acestuia. Atât discursul, cât și metadiscursul alcătuiesc împreună poetica operei unui scriitor, incluzând perspective istorice, sociale, psihologice etc. Căci orice scriitor și orice operă reflectă o epocă anume, cu istoria, cultura și profilul psihologic specific.

Poate că Eliade nu a fost un inovator în felul lui de a scrie (părerile sunt împărțite în acest sens) fiind adesea criticat pentru maniera ușor neglijentă a structurilor gramaticale, însă e de înțeles oarecum efortul depus de acesta din moment ce scria și vorbea în română, engleză și franceză. Cu siguranță a fost un inovator în literatura română prin introducerea și folosirea unor tehnici literare ca introspecția interioară, fluxul conștiinței, ieșirea din timp, intrarea în dimensiunea fantastică, autenticitatea etc. Preocuparea majoră a lui Eliade a fost introducerea fantasticului și a mitului în creația literară, precum și a tentației metafizicii. Pentru a înțelege poetica lui Eliade trebuie să o filtrăm prin intermediul poieticii referindu-ne atât la biografia autorului, cât și la estetica promovată de scrierile eliadesce.

Filosofia adoptată de el era una diferită – filosofia indiană –; până la el, nimeni nu mai fusese preocupat de orientalistică. A fost primul scriitor român care a adus filosofia tibetană, cultura și tradițiile Indiei, yoga și orientalismul în conștiința poporului român. Estetica lui

BDD-A22240 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:57:11 UTC)

Eliade nu este una clasică, ci mai degrabă tradiționalistă, chiar dacă gândirea lui estetică a fost influențată de personalități din cultura străină: Balzac, Dostoievski, Novalis, Kierkegaard. Și Knut Hamsun, Papini, Pettazzoni, Buonaiuti, Tucci, James Joyce, Iorga, Noica, Nae Ionescu l-au influențat în aceeași măsură. Credința sa de căpătâi se rezuma la faptul că, pentru el, a fi modern reprezenta apropierea de adevărul absolut și participarea la demnitatea umană. Atât Eliade, cât și Joyce au în comun încercarea de remitizare a modernului și conștiința exilului.

Ținta poeticii eliadesce a fost valorificată prin mesajul transmis cititorului pe diferite unde. Cititorul a fost cel vizat în mod direct; într-un anumit fel Eliade a trăit pentru a scrie – aceasta a fost menirea lui pe pământ. Ce mi se pare interesant la Eliade este faptul că, spre deosebire de toți scriitorii români din exil, el nu s-a rupt nicicând definitiv de limba română. A scris, cum am mai spus, și-n alte limbi, însă literatura a scris-o mereu în limba română. Așa cum spune Eugen Simion, el a reușit să despartă „limbajul comunicării științifice de limbajul comunicării intime. (...) a încercat să valorifice suferința exilului într-o operă amplă și, cu adevărat, nouă prin temele și simbolurile ei... A vrut, neapărat, să rămână scriitor român. Și a reușit...”[1]. Efortul lui Eliade de a scrie era destul de chinuitor. Nu scria ușor, după cum reiese din *Jurnal*, ba dimpotrivă: era genul de scriitor care depunea efort în timpul actului creator, scria într-o permanentă stare de tensiune. Adesea e nemulțumit de rezultat, relua totul cu și mai mare ambiție, cu disperare chiar. În opera sa beletristică nu se întâlnesc pasaje lirice decât arareori, și atunci, mai mult indirect.

Poate poetica lui Eliade reiese cel mai bine din următoarele rânduri care-i aparțin: „Să simți cum fiecare rând scris îți smulge din viața ta, îți soarbe sângele, îți mistuie creierii. Să simți cum scrisul îți stoarce întreaga substanță a vieții tale. Numai așa merită să scrii”[2]. Ce-ar mai fi de spus?

O altă perspectivă a operei lui Eliade este dată de metaliteratura lui: *Memorii, Autobiografia, Jurnalul* (pe tot parcursul vieții), note, studii, articole și eseuri despre religie, istorie, literatură, filosofie, corespondența cu scriitorii importanți ai vremii (din această corespondență au rezultat adesea idei literare), dar și cu prietenii săi, toate acestea reprezintă, în fapt, poetica explicită a lui Mircea Eliade. Elementele de bază specifice poeticii eliadești se regăsesc în diverse lucrări aparținând autorului.

Poate cel mai mare merit al său este umanismul care îi caracterizează întreaga operă (nu întâmplător o fi ales ca temă de licență filosofia Renașterii italiene!). Umanismul renascentist, umanismul creator al „omului nou” sau umanismul oriental s-au întrepătruns dând naștere idealului de perfecțiune al omului nou, un fel om universal inspirat de Mahatma Ghandi și J. Nehru, doi revoluționari ai vremii. În concepția lui Eliade omul nou reprezenta „o rupere completă cu ipocrizia și lașitatea societății în care trăim. Un om tânăr, nelegat de nimic, fără teamă și fără pată, cu ochii spre viitor, nu spre practicile trecutului”[3]. Această ideologie se regăsește în *Huliganii* și în *Întoarcerea din Rai*. Eliade credea într-un nou umanism bazat pe istoria științelor și evoluția acestora, dar influențat totodată și de lumea arhaică și folclor. În acest sens el a elaborat o monografie: *Șamanismul și tehnicile arhaice ale extazului* și un studiu intitulat *Un nou umanism*. Întreaga operă a lui Eliade vibrează de

[1] Eugen Simion, *Mircea Eliade, un spirit al amplitudinii*, Editura Demiurg, București, [s. a.], p. 262.
[2] Mircea Eliade, *Cum se scrie*, în „Vremea”, 1993, noiembrie, nr. 317, p. 6 – 7.
[3] Mircea Eliade, *Câteva cuvinte mari*, în „Vremea”, an VII (1934), 10 iunie, nr. 341, p. 3.

BDD-A22240 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:57:11 UTC)

umanism prin personajele existențialiste unde „ (...) OMUL stă – față de planul generalal existenței – nu ca element exterior proiectat pe un fundal, ci ca o componentă organică unanim prezentă, prin care se exprimă întreaga existență și care, la rândul său, este exprimat de acest întreg”[4].

Eliade a fost preocupat de spiritualitatea românească, de latinitatea poporului român, în acest sens scriind multe articole și recenzii. L-a studiat pe Eminescu și, mai mult decât atât, l-a integrat adesea în propriile-i gânduri și rânduri relevând elemente de intertextualitate (*Domnișoara Christina* conține versuri din *Luceafărul* și *Strigoii*, în *Șarpele* regăsim versuri din *Cezara,* iar *Pe strada Mântuleasa* conține versuri din *Melancolie*). Prin întreaga sa corespondență, prin *Memorii*, prin *Jurnal*, prin amintiri, prin cercetările critice, prin eseurile și notele de călătorie, prin cercetarea științifică în domeniul istoriei religiilor și prin creația literară ni se relevează întreaga poetică explicită a lui Mircea Eliade. Considerațiile sale despre literatură și artă reies din *Jurnal*, dar și din corespondența personală cu distinși oameni de cultură ai vremii. Ele reflectă atât confesiuni despre viața sa (mai exact greutățile materiale), dar și intersul viu pentru cultură, artă, literatură, istoria religiilor și creație. Eliade vorbește în *Fragmentarium* despre concepția lui cu privire la literatură și personaje. Astfel el consideră că literatura „ (...) prin epica ei creează personaje-mituri (...) Personagiile romanului sunt lipsite, încă, în imensa lor majoritate de o conștiință teoretică a lumii... Nu știm dacă există în literatura românească un singur personagiu care s-a sinucis din disperare sau din simplă dramă metafizică. Sunt multe, însă, care s-au sinucis din dragoste, sau din plictiseală, sau de foame. În romanul românesc nu există niciun mistic, niciun exaltat, niciun cinic. Drama existenței nu se coboară până la rădăcinile ființei. Personagiile românești sunt, încă, departe de a participa la marea bătălie contemporană care se dă în jurul libertății, a destinului omului, a morții și a ratării”[5].

Petre Țuțea[6] se referă la conștiința teoretică a lui Eliade ca având la bază cunoașterea în timp ce imaginația artistică se reflectă în operă și, împreună, sunt date de vocația scriitorului. În viziunea lui Țuțea, Mircea Eliade a fost un scriitor cu vocație care a îmbinat cu succes intenția sa artistică și împlinirea acesteia: un scriitor care și-a împlinit destinul. Țuțea consideră, asemenea lui Eliade, că romanul este o povestire în alcătuirea căreia intră oameni și evenimente care li se întâmplă acestora: biologice, psihologice, sociale, morale, religioase etc. Tot în alcătuirea romanului intră relațiile omului cu divinitatea și cu sine însuși. Se întrepătrund faptele cu ficțiunea, raționalul cu magicul, miticul cu misticul. Eliade se rezumă la a prezenta romanul, nu la a-l defini: pentru el romanul e o carte cu oameni. El apreciază că unui roman îi pot lipsi întâmplările sau conflictele, dar nu îi pot lipsi oamenii (chiar și un singur om e suficient) și este preferabil ca un roman să aibă oameni remarcabili cu scopul de a justifica demnitatea umană. Literatura, în viziunea lui, este cu atât mai valoroasă, cu cât cuprinde mai multe personaje care sunt ancorate în drama existențială. Ar mai fi de evidențiat faptul că Eliade recurge la „punerea în abis”, un fel de poetică explicită care se referă la crearea unei narațiuni și la elementele care conduc la această creație. „Punerea în abis”

[4] Mircea Tomuș, *Proza fantastică a lui Mircea Eliade*, în „Contemporanul”, 1981, 11 iulie, nr. 28, p. 22.
[5] Mircea Eliade, *Despre romanul românesc*, vol. „Fragmentarium”, Editura Vremea, București, 1939, p. 85.
[6] Petre Țuțea, *Mircea Eliade*, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2013.

BDD-A22240 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:57:11 UTC)

reprezintă scrierea unui roman cu același titlu de către unul din personaje, tehnică pe care Eliade a utilizat-o în *Nuntă în cer*, unde Andrei Mavrodin scrie un roman cu același titlu.

Există trei categorii conceptuale care se desprind din lectura *Jurnalului, Autobiografiei* și *Memoriilor*: *aventura scrisului, disciplina ca mod de organizare* și *conștiința scrisului și a propriei valori*. Vorbind despre aventura scrisului, aceasta cuprinde efectiv drumul parcurs de scriitor, aventura trăită încă din copilărie când, fermecat de dimensiunea opusă a realității, pornește pe acest drum anevoios, însă singurul care-i oferă satisfacții pe măsura așteptărilor.

A doua categorie conceptuală, disciplina ca mod de organizare se referă la exercițiile de voință extraordinară la care s-a supus de bună voie sau pe care, mai degrabă, și le-a impus, Eliade muncind cu încrâncenare 14 – 16 ore pe zi la masa de scris. Alteori dormea 3 – 4 ore pe noapte. A treia categorie conceptuală se referă la conștiința scrisului și a propriei valori care cuprinde proiectele și planurile lui literare, concretizate sau nu, dar care vizau, în general, cultura și literatura română.

Aventura scrisului. După cum știm deja, Eliade a pornit în această aventură încă din copilărie. În timp și-a diversificat tehnica de lucru, fiind mereu în căutarea unei noi abordări. La 1 martie 1973 nota: „am scris, cred, povestea vieții mele până la plecarea spre Londra. Să o continuu tot așa, an cu an? Sau să încep de acum și să mă întorc înapoi (...)”[7]? Memorialistica eliadescă este caracterizată de subiectivitate, oferind propria viziune asupra epocii și întâmplărilor. *Jurnalul* cuprinde evenimente, proiecte, vise, călătorii și sentimente. Amintirile redau momente importante trăite de autor. Prin textul de tip jurnal se impune afirmarea explicită dintre relația autor – narator – personaj prin intermediul căreia se evidențiază autenticitatea. Adesea unele din lucrările sale literare încep în mod banal, însă pe parcurs, Eliade devine un mânuitor al unui tip de lirism încântător folosind un umor fin și degajat, o ironie subtilă, descrieri și întâmplări care transpun atât de ușor cititorul în imaginar. Și, totuși, în unele momente când îl invadează lirismul, el își camuflează cumva emoția reușind s-o stăpânească. Scriind *India la 20 de ani* își verifică adesea detaliile prin recitirea propriilor romane *India* și *Șantier* în ideea de a prezenta cu exactitate șirul evenimentelor. Când redactează *Isabel și apele diavolului* se confruntă cu un proces de inventare pe parcurs al romanului. În *Maitreyi* integrează mărturisiri din *Jurnal* pentru a-i conferi autenticitate. Autobiografia lui Eliade ne oferă o valoare documentară inestimabilă, *Memoriile* și *Jurnalul* păstrând între filele lor frânturi de realități, stări sufletești, aprecieri asupra unor sriitori, articole, oameni și locuri.

Disciplina ca mod de organizare. Pentru Mircea Eliade scrisul a reprezentat mereu rațiunea sa de a trăi. Trăia scriind. Poate, de aceea, meticulozitatea și rigoarea au devenit o parte din felul său de a fi. Își făcea schițe, note sau comentarii la tot ceea ce citea. Fără îndoială, Eliade a fost un autodidact. Era un om cu o putere extraordinară de muncă, dar cel mai impresionant din acest punct de vedere era caracterul său dârz format în timp printr-o autodisciplinare a muncii. Își impunea ce și cât să citească, câte ore să studieze și câte ore să scrie. Dormea extrem de puțin pentru a reuși să finalizeze un proiect literar în care era implicat. Își testa limitele și se implica trup și suflet în proiectele sale, indiferent dacă erau literare sau de natură organizatorică (vizând colectarea, organizarea, corectarea sau publicarea

[7] Mircea Eliade, *Jurnal II*, Editura Humanitas, București, 2004, p. 98.

BDD-A22240 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:57:11 UTC)

diferitelor articole pentru reviste). Cuvântul care-l definește cel mai bine este IMPLICARE. Se implica în munca lui și reușea să găsească mereu resurse inepuizabile în sine însuși. Deși a scris în limba engleză, franceză și română, adesea se confesa spunând că nu poate scrie literatură decât în limba română, aceasta fiind pentru el limba în care visa sau în care putea spune cuvintele: *te iubesc*. Poate cele mai edificatoare cuvinte prin intermediul cărora ne putem forma o imagine a personalității lui Mircea Eliade aparțin lui Octav Șuluțiu: „Spirit viu, multilateral, enciclopedic, neliniștit, mereu căutător de noi domenii de orientare, alimentat de o lectură uriașă, cu o putere de muncă, de rezistență sufletească dar și fizică – de ani Mircea Eliade muncește câte 16 ore pe zi – tânărul scriitor, care e tânăr de când a început să scrie și sper că va rămâne așa cât va trăi, aducea o maturitate de cugetare și deși nu făcea o filozofie raționalistă de căutare de adevăruri, el frământa în scrisul său probleme și întrebări care ne agitau pe toți (...)”[8].

Conștiința scrisului. Conștiința scrisului a fost prezentă în viața lui Mircea Eliade încă din copilărie și aceasta nu l-a părăsit niciodată; chiar dacă a avut episoade când inspirația îl mai părăsea, ea se odihnea, de fapt, în însăși ființa lui – se afla acolo în stare latentă. Altfel, cum s-ar putea explica întreaga sa operă care stă mărturie peste veacuri? Fie că procesul de elaborare a lucrărilor literare dura câteva săptămâni ca în cazul romanului *Maitreyi*, câteva luni în cazul romanului *Isabel și apele diavolului* (aprilie – august 1928) sau *Nuntă în cer* (vara și toamna lui 1938), un an în cazul romanului *Lumina ce se stinge* (1930 – 1931), cinci ani în cazul romanului *Noaptea de Sânziene* (1949 – 1954) sau o viață de om în cazul *Jurnalului* (1920 – 1986), Eliade a fost binecuvântat de destin cu această conștiință a scrisului. În *Jurnal*, el face adesea scurte comentarii despre propia-i operă: amănunte despre subiect, variante, reacții ale criticilor, procese de elaborare ale unor romane sau nuvele, reflecții. Eugen Simion caracterizează stilul lui Eliade astfel: „fraza lui este, folosesc o vorbă a lui Ibrăileanu, îmbulzită, stoarsă de orice picătură de lirism. Lirismul, dacă apare (în *Isabel... Maitreyi*), apare indirect, din aglomerarea propozițiilor sărace, voit mediocre. Scrie greu, este limpede, Eliade. A devenit de la 40 de ani un scriitor de *noapte* (o recunoaște chiar el), nu de dimineață. Este, apoi, ambițios, are proiecte mari și, când reușește, schimbă numaidecât stilul și direcția”[9]. Uneori Eliade este sceptic cu privire la unele lucrări (în special în ceea ce privește *Jurnalul*), alteori e plin de megalomanie. Aceleași sentimente îl încearcă și în cazul proiectului *Viața nouă* (*Ștefania*) care se dorea a fi o continuare a ciclului *Întoarcerea din Rai* și *Huliganii*. În ceea ce privește opera sa, Eliade mărturisește (în *Jurnal*) că preocuparea lui majoră a fost concentrarea îndeosebi asupra faptelor concrete, istorice, și mai puțin asupra teoriilor de orice natură. El caută cu ardoare aceste aspecte tocmai în ideea de a păstra permanent contactul cu realitatea.

Un obiectiv interesant la Eliade este reprezentat de recitirea propriilor lucrări. Astfel, uneori se entuziasmează la lecturarea romanului *Isabel și apele diavolului*, alteori face observații despre *Lumina ce se stinge* considerând-o un roman prost, ilizibil, apreciază *Huliganii* ca fiind o scriere valoroasă (însă nu ezită să clasifice capitolul al II-lea și al III-lea ca fiind „slabe”). Are însă și accese de grandomanie, căci recitind *Întoarcerea din Rai* și *Huliganii* este fascinat de geniul său literar, având sentimentul că este un mare scriitor.

[8] Octav Șuluțiu, *Pentru Mircea Eliade*, în „*Dosarul* Mircea Eliade” I, , Editura Curtea Veche, București, 1998, p. 169.
[9] Eugen Simion, *op. cit.*, p. 262 – 263.

BDD-A22240 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:57:11 UTC)

Altădată, convins de genialitatea sa, se crede cel mai complex geniu care a existat vreodată și se situează mai presus de Goethe. Recitind *Nuntă în cer* e de-a dreptul impresionat, considerând-o în același timp „patetică și desăvârșită". Având conștiința propriei valori, a exagerat spunând că, după Eminescu, el este cea mai complexă personalitate românească, ceea ce sugerează că Eliade suferea uneori de accese de megalomanie profunde. Cam trist pentru un om de cultură atât de sobru și atât de informat... Făcând abstracție de aceste accese de megalomanie mai puțin explicabile (dar care, totuși, au existat), preocupările lui culturale reprezintă punctul de interes, căci vocația lui a fost cea de scriitor, după cum însuși mărturisea: „adevărata mea vocație, aceea de scriitor român". (*Jurnal*, 12 octombrie 1946) Eliade, deși nu a fost apreciat de exegeții români poate la adevărata valoare, a trăit cu convingerea că, într-o zi, acest lucru se va schimba: „Știu că după moartea mea voi fi recunoscut oficial și de neamul din care fac parte. Și asta mi-e destul..."[10]

Poetica implicită a lui Mircea Eliade

Poetica implicită a prozei lui Mircea Eliade reiese din practica artistică a autorului. Creația sa literară reprezintă adesea o întrepătrundere între două direcții: una se povestește și alta se înțelege. Eliade povestește oferind multiple indicii menite să inducă cititorul în eroare, el fiind lăsat spre final să aleagă perspectiva convenabilă nivelului său de discurs. Scrierile beletristice ale lui Eliade sunt mai ales zbateri sufletești care închid între filele lor dimensiuni bivalente atât ale poeticii explicite, cât și ale poeticii implicite. Poetica implicită a scriitorului este dată de analiza creațiilor beletristice care sugerează elemente de poetică sau pot fi considerate arte poetice. După cum știm, conceptul de artă poetică se referă la ansamblul de trăsături care exprimă concepția autorului despre lume și viață, viziunea lui asupra artei și a menirii sale (definitorii pentru creația lui) sau pentru a defini mentalitatea specifică unei epoci. Astfel, *Maitreyi* ar putea fi considerată o mică artă poetică deoarece în roman este cuprinsă viața așa cum a fost ea trăită, la o intensitate maximă, evidențiindu-se frământările cele mai tainice ale sufletului omenesc: „o operă de o intensitate extraordinară, un tumult de viață, cu frământări adânci, tulburătoare prin neliniștea ei, prin avântul cu care e scrisă, prin înfiorarea evocărilor„[11]. În *Maitreyi* elementele de poetică implicită sunt prezente prin însăși profunzimea creației literare și prin inserții metatextuale. Din punct de vedere estetic, romanul *Maitreyi* este un roman de dragoste, însă el îmbracă cu grijă un roman de moravuri deoarece India înseamnă, înainte de toate, o altă cultură, o altă civilizație divizată în trei părți: o comunitate tradiționalistă, una englezească și una euroasiatică. Textul este, în mare parte, purtător de simboluri, mit și lirism, deși limbajul este direct. Romanul dezvăluie mentalitatea hindusă filtrată prin ochii și sufletul unui european. Viziunea autorului despre lume este transpusă prin ochii lui Allan – un european într-un cadru cultural cu totul nou, oriental. Eliade reușește să creeze imaginea mentalității orientale autentice. Protagoniștii romanului sunt intelectuali preocupați de artă și literatură: Allan este un tânăr student, cu un talent uriaș și perspective, care se află în India pentru a studia, Maitreyi este o poetă adolescentă cu viziuni proprii care adesea vorbește despre poezie, Dasgupta este filosof. Cu toții tăiesc prin artă și pentru artă.

[10] Citat extras din scrisoarea lui Mircea Eliade din 16 iunie 1970 către Gheorghe Bulgăr.
[11] Mircea Eliade, *Maitreyi*, în „Rampa", an. XVI, nr. 4584, 27 aprilie 1933, p. 1, în cadrul rubricii „Cărți noi".

BDD-A22240 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:57:11 UTC)

Viziunea lui Eliade asupra generației sale este redată în *Huliganii*, unde regăsim frământările tinerilor intelectuali din perioada interbelică aflați în căutarea adevărurilor și care trăiau cu impresia că viața reprezintă o fatalitate căreia toți trebuiau să-i facă față mai devreme sau mai târziu. Huliganii lui Eliade nu sunt altceva decât tineri eminenți, idealiști care și-au pierdut direcția în viață și cărora nu li s-a oferit nicio șansă. Și în *Huliganii*, ca și în *Întoarcerea din Rai*, Eliade își expune ideile filosofice despre lume, viață și societate. Personajele sale, în genere, tineri își pierduseră entuziasmul și idealul care să le permită să viseze. Viața de zi cu zi nu oferea nimic altceva decât o palidă scenă. Întrebările existențiale, viziunile filosofice, destinul, viața, istoria, moartea și alte eternități sunt concepte cu care personajele eliadesce se confruntă pe tot parcursul acțiunii din romanele sale. Toate aceste teme: socialul, condiția intelectualului în perioada interbelică, alienarea, metafizica, mitul, iubirea, moartea reprezintă viața contemporană pe care Eliade a surprins-o, asumându-și totodată și literalitatea.

Eliade a dat experienței lui de viață o dimensiune autentică, ceea ce i-a permis să creeze o operă care reflectă adesea propriile-i trăiri încărcate, evident, cu doza perfectă de ficțiune astfel încât opere ca *Maitreyi*, *Huliganii*, *Întoarcerea din Rai*, *Nuntă în cer* pot fi considerate adevărate opere poetice ale scriitorului român. Toate aceste concepte, precum și impresiile autorului despre secolul artei și despre rolul scriitorului în societate, manifestate în opera lui Mircea Eliade apropie romanele *Maitreyi*, *Huliganii*, *Întoarcerea din Rai*, *Nuntă în cer* de adevărate arte poetice. Poetica confesiunii este o poetică implicită. Eliade, ca mai toți scriitorii interbelici își percepe creația ca pe propria experiență de viață (scriind o literatură subiectivă), poate de aceea scrie un roman existențialist și mai puțin retoric[12]. Confesiunea implică o dimensiune existențială, dar și una discursivă.

Între cele două războaie mondiale, literatura lui Eliade se concentrează pe o nouă direcție încercând să se apropie de romanul european. El a contribuit la înnoirea conceptului de literatură română prin accesarea unor coordonate cum ar fi: tentația metafizicului și nerespectarea sau modificarea structurilor narative existente până la el. Eliade, după cum însuși mărturisea în *Memorii* și *Încercarea labirintului* considera că opera sa nu îl reprezintă în totalitate, ci doar parțial. El nu și-a dorit să fie recunoscut în calitate de filosof sau istoric al religiilor, dorința lui supremă a fost să-i fie recunoscută calitatea de scriitor de operă beletristică. Și totuși, ca o ironie a sorții, este cunoscut la nivel mondial ca istoric al religiilor.

Convingerile sale despre viață sunt reflectate în opera sa literară. Astfel, putem considera *Întoarcerea din Rai*, *Huliganii* și *Noaptea de Sânziene* arte poetice în care Eliade își exprimă valorile spirituale, antiistorice, antipolitice, precum și convingerea că omul este într-o căutare permanentă a unor noi valori spirituale și a unor noi experiențe. Viziunea lui Eliade asupra lumii este adesea corelată cu miticul, metafizicul sau simbolicul, el considerând că doar faptele trăite merită a fi tematizate, căci ele singure pot intra în contact cu miticul și metafizicul, astfel încât romanele eliadești constituie adevărate experiențe trăite.

Poetica metaliterară sau „alchimică”

Această incursiune în *poetica metaliterară sau alchimică*[13] se referă la o poetică de tip mixt care se manifestă prin reflectarea unor aspecte din opera științifică în cea literară, și ne

[12] Cf. Paul Cernat , *Individualitate și stil*, în „România literară”, nr. 34, an 2013.

[13] termeni preluați de la Marcel Tolcea, *Eliade, ezotericul*, Editura EST – Samuel Tastet Editeur, [s. l.], 2012.

BDD-A22240 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:57:11 UTC)

referim aici strict la opera lui Mircea Eliade. Referitor la acest aspect, atât viziunea filosofică, cât și concepția teoretică a omului de știință, a istoricului literar se reflectă în spațiul literar-artistic depășind clișeul conform căruia omul de știință nu poate crea și literatură.

Pe parcursul acestei cercetări am făcut adesea referiri și la opera științifică a lui Eliade tocmai pentru a reuși să evidențiez totalitatea preocupărilor sale considerând că abordarea strictă a beletristicii sale fără a ține seama și de opera științifică nu ar oferi o perspectivă completă a personalității autorului român sau, cum ar zice Marcel Tolcea: „a aborda literatura lui Eliade sau, mai exact, o anumită parte a ei fără a face apel la opera lui științifică este o încercare sortită din start eșecului”[14]. Marcel Tolcea sugerează în cartea sa că abordarea literară a lui Eliade este una de tip ezoteric. În literatura română acest tip de abordare nu este singular, căci și Dimitrie Cantemir, Ion Creangă, Mihai Eminescu, B. P. Hasdeu, Macedonski, Sadoveanu, Mateiu Caragiale și Ion Barbu au scris adesea din această perspectivă. Eliade a dezvoltat o anumită fascinație în acest sens încă din tinerețe când se cufunda în lecturile lui René Guénon, J. Evola sau Ananda Coomaraswamy. După aprecierile lui Marcel Tolcea preocuparea mai mult sau mai puțin evidentă a lui Eliade a fost aceea de a reflecta în literatura sa concepte specifice filosofiei lui Guénon sau Evola. E adevărat că opera eliadescă abundă în mituri, simboluri, fantastic, inspirație folclorică și, e foarte adevărat că, la o analiză mai amănunțită, am putea considera toate acestea împreună cu „noul umanism”, conceptele guénoniene și evoliene, o camuflare a unei viziuni ezoterice (a se citi „tradițională”). Tot de „tradiționalism”se apropie și viziunea lui Adrian Marino când îl percepe pe Eliade ca fiind preocupat de științele oculte, magice, în acest sens aducând ca argument nuvela fantastică *Secretul doctorului Honigberger* care abundă în elemente magice și oculte. Eliade a fost preocupat de relționarea dintre estetic și metafizică, de aceea, în scrierile sale se întâlnesc adesea conotații misterioase. Ieșirile din timp sunt oarecum magice și au loc de obicei în momente – cheie cum ar fi în *Noaptea de Sânziene*, *Nouăsprezece trandafiri*, *Pe strada Mântuleasa*, *Domnișoara Christina*, *Nopți la Serampole*.

Și Nicolae Manolescu în *Istoria critică a literaturii române* evidențiază orientarea de tip ezoteric a lui Eliade afirmând cu tărie că nuvelele fantastice și chiar romanul *Noaptea de Sânziene* au la bază o concepție ezoterică manifestată prin ambiguitatea specifică lui Eliade în care narațiunea mitică se întrepătrunde cu metafizicul. Și toposul aflat la loc de cinste în literatura lui Eliade referitor la data când are loc solstițiul de vară – 24 iunie – și când se deschid cerurile, precum și existența camerei Sambô sunt de sorginte ezoterică.

Dar să ne oprim puțin la preocuparea lui Eliade pentru tradiție. Încă de la publicarea primelor articole referitoare la mituri și religie, Eliade introduce termenul „tradiție”, iar mai târziu acest cuvânt va substitui cuvântul „religie”. Faptul că Eliade a fost influențat de concepția lui Guénon conform căreia toate religiile și popoarele lumii au un fond comun nu e un lucru de tăgăduit (Marcel Tolcea chiar demonstrează acest fapt în cartea sa), însă ideile „tradiționaliste” camuflate în opera sa nu sunt ușor de descifrat; ele se arată mai degrabă doar celor ce știu să vadă sau celor ce pot citi printre rânduri. În definitiv, ezoterismul lui Eliade se referă la influențele gândirii tradiționaliste guéniene sau evoliene. Despre aceste lucruri ar fi multe de spus, dar cum ele nu alcătuiesc baza acestei cercetări, le amintim doar în treacăt pentru a evidenția tipul de poetică abordat.

[14] Marcel Tolcea, *op. cit.*, p. 29.

BDD-A22240 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:57:11 UTC)

Ca o concluzie, abordarea activității și creației scriitorului Mircea Eliade ne-a relevat dimensiunea personalității sale enciclopedice care, prin activitatea sa neobosită, a reușit să facă numele României cunoscut în lumea întreagă. Toate aceste aspecte prezentate conduc la identificarea și evidențierea perspectivelor istorice, sociale, psihologice, culturale etc. care au influențat gândirea lui Mireca Eliade și relația dintre el și opera sa.

Bibliografie:

Cernat, Paul, *Individualitate și stil*, în „România literară", nr. 34, an 2013.

Eliade, Mircea, *Cum se scrie*, în „Vremea", 1993, noiembrie, nr. 317, p. 6 – 7.

Eliade, Mircea, *Câteva cuvinte mari*, în „Vremea", an VII (1934), 10 iunie, nr. 341, p. 3.

Eliade, Mircea, *Despre romanul românesc*, vol. „Fragmentarium", Editura Vremea, București, 1939, p. 85.

Eliade, Mircea, *Jurnal II*, Editura Humanitas, București, 2004, p. 98.

Eliade, Mircea, *Maitreyi*, în „Rampa", an. XVI, nr. 4584, 27 aprilie 1933, p. 1, în cadrul rubricii „Cărți noi".

Simion, Eugen, *Mircea Eliade, un spirit al amplitudinii*, Editura Demiurg, București, [s. a.], p. 262.

Șuluțiu, Octav, *Pentru Mircea Eliade*, în „*Dosarul* Mircea Eliade" I, , Editura Curtea Veche, București, 1998, p. 169.

Tolcea, Marcel, *Eliade, ezotericul*, Editura EST – Samuel Tastet Editeur, [s. l.], 2012.

Tomuș, Mircea, *Proza fantastică a lui Mircea Eliade*, în „Contemporanul", 1981, 11 iulie, nr. 28, p. 22.

Țuțea, Petre, *Mircea Eliade*, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2013.

BDD-A22240 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:57:11 UTC)